

УДК 37.091.12.011.3-051

DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310-2020-94-1-122-133>

ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ – ШЛЯХ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ШКОЛИ

О. В. Красницька

ORCID 0000-0002-0417-3318

У статті проаналізовано сутність педагогічної майстерності викладача, її зміст та структуру. Представлено постать викладача-майстра, визначено основні його характеристики. Педагогічну майстерність викладача вищої військової школи визначено як досягнення взірця педагогічної діяльності, що характеризується досвідом і досконалістю педагогічних дій, наявністю авторського «почерку»; сформованість професійних знань, умінь, якостей, педагогічної техніки й педагогічної культури на основі стійкої педагогічної спрямованості та постійного самовдосконалення, що забезпечує розв'язання викладачем військово-професійних завдань на рівні «майстра». Представлено підходи науковців щодо визначення основних складових педагогічної майстерності. Обґрунтовано компоненти, що лежать в основі педагогічної майстерності викладача вищої військової школи (професійні знання, педагогічні вміння, професійно важливі якості, педагогічна культура, педагогічна техніка), розвиток та вдосконалення яких забезпечить викладачу можливість досягнення високих результатів у педагогічній діяльності, дасть змогу сформуванню індивідуального стилю і допоможе розвинути авторський почерк. З'ясовано особливості педагогічної майстерності викладача вищої військової школи (ознаки, за якими визначаються дії викладача-майстра), зокрема творчий характер виконання педагогічної діяльності, індивідуальний стиль діяльності, авторський почерк, постійне професійне самовдосконалення, творчий рівень готовності викладача до педагогічної діяльності, еталонний рівень її ефективності, трансформація отриманих знань у процес особистісного розвитку та професійного самовдосконалення слухачів (курсантів, студентів), звички викладача.

Ключові слова: педагогічна майстерність, викладач вищої військової школи, викладач-майстер, професійні знання, педагогічні вміння, професійно важливі якості, педагогічна культура, педагогічна техніка, індивідуальний стиль, авторський почерк.

Постановка проблеми. Хто такий викладач-майстер? Чи кожен ним може стати? Чи потрібно викладачу прагнути до майстерності? Ці питання здавна хвилюють педагогічну науку. Часто говорять, що справжніх майстрів у педагогічній професії дуже мало. Дехто каже, що ним неможливо стати. Але чи насправді це так? Свого часу А. Макаренко зауважував: «Педагогічна майстерність не є справою талановитих людей, майстром може стати кожний, якщо йому допоможуть і якщо він сам буде працювати».

Сучасний викладач вищої військової школи має мати не лише високий рівень професійних знань та вмінь, а й володіти прогресивними технологіями навчання і виховання, уміти працювати в єдиному інформаційному середовищі, розробляти нові технології освітнього процесу, бути чутливим до нових реалій і тенденцій суспільного розвитку, сприяти забезпеченню якості вищої освіти, конкурентоспроможності військових фахівців, просувати українську вищу військову освіту до європейського освітнього простору. Це під силу лише майстру педагогічної справи. Професійне самовдосконалення, професійний та особистісний розвиток, систематична робота викладача над собою, відповідальність за результати освітньої й наукової діяльності забезпечать досягнення ним майстерності та самореалізацію у професії за покликанням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання педагогічної майстерності не сходило з вуст А. Макаренка та В. Сухомлинського. На сьогодні написано безліч статей, посібників, підручників за авторством Т. Бельчевої, В. Заболотного, І. Зязюна, С. Ізбаш, Л. Кайдалової, Л. Крамушенко, І. Кривонос, В. Орлова, О. Отич, Т. Петровської, М. Попова, В. Теслюк, О. Фурси, Н. Щокіної, С. Якушевої та ін.; захищено кандидатські (М. Бедевельська, Н. Бендерець, Н. Бодруг, О. Калінська, Л. Карпинська, Т. Матвійчук, О. Обривкіна, Н. Оверко, В. Папуча, К. Пасько, Л. Решетняк, О. Тринус, І. Учитель) й докторські (Є. Барбіна, В. Ковальчук, О. Лаврінченко, Л. Мільто, В. Сидоренко, Н. Теличко) дисертації, підготовлено монографії (Н. Абашкіна, І. Зязюн, Л. Нечепоренко, М. Солдатенко, В. Теслюк та ін.). Питанням педагогічної майстерності викладачів вищих військових навчальних закладів присвячено дослідження М. Короткіха. Незважаючи на широкий аспект вивчення заявленої проблеми, можна стверджувати про відсутність її всебічного розгляду й висвітлення. Науковці не прийшли до єдиної думки щодо сутності та змісту педагогічної майстерності, її структури, основ, що забезпечать досягнення викладачем вищого рівня виконання педагогічної

діяльності. Тому ми маємо ще широке поле для досліджень, зокрема питання педагогічної майстерності викладача вищої військової школи.

Метою статті є розкриття сутності та змісту педагогічної майстерності викладача вищої військової школи, з'ясування її особливостей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Викладач вищої військової школи забезпечує підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації військових фахівців і працівників Збройних Сил України. Він готує нове покоління військових професіоналів, здатних до розвитку обороноздатності держави, що у світлі військово-політичних подій сьогодення є досить актуальним. На наше переконання, саме викладачі, які досягнули майстерності у власному розвитку та професійній діяльності, здатні повноцінно забезпечити високий рівень науково-педагогічної діяльності, результативність освітнього процесу, розв'язання складних професійно-педагогічних проблем, розробку та впровадження інноваційних освітніх програм, ґрунтовну підготовку військового професіонала.

Майстерність, як зазначається у Психологічній енциклопедії (2006), – високопрофесійний рівень виконання діяльності, що передбачає наявність у виконавця ґрунтовних професійних знань, добре сформованих навичок і вмінь та значного професійного досвіду. Вона характеризує викладача як високого професіонала, здатного до швидкого та бездоганного виконання трудових операцій, творчого, наполегливого й працьовитого індивіда (с. 191).

Постать викладача-майстра. Майстер – це людина, яка досягла високої майстерності, досконалості у своїй роботі, творчості. У тлумачному словнику В. Даля (2000) говориться: «...майстер – це людина, особливо обізнана та майстерна у своїй справі». Як зазначає С. Якушева (2008), «...педагог-майстер – це спеціаліст високої культури, майстер своєї справи, який досконало володіє дисципліною, що викладає, методикою навчання й виховання, психологічними знаннями, а також знаннями в різних галузях науки та мистецтва» (с. 5). Викладач-майстер досягає високих результатів у професійній діяльності, володіє індивідуальним стилем роботи, реалізує свій творчий потенціал через знання психології учнів і вміле конструювання освітнього процесу (Кайдалова та Щокіна, 2009, с. 5). Він повноцінно реалізує особистісне «Я» в педагогічній діяльності.

На наше переконання, викладач-майстер – науково-педагогічний працівник, який працює на творчому рівні, володіє індивідуальним стилем та авторським почерком, досконало виконує професійні завдання, має

ґрунтовні результати в освітній та науковій діяльності. Він уміє й готовий справлятися з викликами в педагогічній діяльності, щоденно собі їх створює та рухається вперед. Викладач-майстер – це людина виклику, яка не задовольняється вчорашнім і постійно думає про майбутнє. Такий педагог неупинно вчиться, щоденно докладає зусилля, удосконалюється та змінюється. Це викладач, який швидко ухвалює рішення, вирішує складні педагогічні проблеми та ситуації, правильно визначає пріоритети, «з легкістю» працює у складних умовах. Активність, дієвість, творчість, інноваційність, мобільність, постійний рух уперед, пошук нового, зміни – риси майстра своєї справи.

Викладач-майстер уміє не лише працювати, а й насолоджуватися, отримувати позитивні емоції, виконуючи професійну діяльність. Він із любов'ю ставиться до слухачів (курсантів, студентів), обожає роботу з ними, вірить у них. Викладач-майстер працює на результат, кожне заняття робить неповторним, живе в гармонії, але водночас і в сумніві, який рухає його вперед та мотивує до змін, наукового пошуку, творчості.

Справжній викладач – це людина, яка працює за покликанням, має внутрішню установку на вдосконалення й роботу над собою, на результат в освітній і науковій діяльності. Це самодостатній науково-педагогічний працівник, який не заздрить, не бачить конкурентів у своїх колегах, а навпаки, навчається й навчає інших, відкриває нові сторони особистості слухача, показує йому шляхи розвитку, допомагає досягати високих результатів. Викладач, який змінюється, розвивається, переймає кращий досвід і рухається крок за кроком до вершин професійної діяльності. Він є спостережливим, уміє помічати суттєве на основі малопомітних ознак, завжди бачить потенціал у своїх учнях, веде їх до успіху, гордиться їхніми досягненнями.

Викладач-майстер на високому рівні виконує не лише навчальну, а й методичну, наукову та організаційну роботу. Він має власні освітні розробки, є автором методичних рекомендацій, практикумів, посібників, підручників, систематично проводить наукові розвідки, упроваджує їх результати в освітню діяльність. У нього чітко простежується авторський почерк у роботі. Викладач-майстер не задовольняється готовими програмами освітніх дисциплін, а створює авторські курси. Проводячи навчальні заняття, читаючи лекції, він веде слухачів (курсантів, студентів) до безмежного океану знань, відкриває перед ними нові горизонти. Науково-педагогічний працівник уміє їх навчити, знайти індивідуальний підхід як до окремого слухача, так і до аудиторії загалом. Такий викладач «вкладає душу» у свою справу. Він – актор і режисер власних занять та професійної діяльності.

Викладач-майстер – неперевершений оратор. Його заняття, публічні виступи не залишають байдужими нікого зі слухачів. Він уміло будує взаємодію з аудиторією, викликає в неї довіру, чітко аргументує свої погляди, доводить позиції, організовує дискусії, вдало імпровізує, завжди подає інформацію доступно та зрозуміло, цікаво й захоплююче.

Викладач-майстер має позитивний педагогічний імідж та авторитет серед слухачів (курсантів, студентів) і колег. Він є лідером у педагогічній діяльності. Володіючи високим рівнем професійних знань та вмінь, педагогічної культури, випромінюючи найкращі особистісні та професійно важливі якості, діючи згідно з вимогами педагогічної етики, викладач веде за собою. О. Хміляр говорить, що лідер – це людина, яка знає, як виглядає успіх. Дійсно, майстер, досягаючи високих результатів у роботі, уміючи відкрити перед слухачами (курсантами, студентами) незвідані шляхи, здатен їх привести до успіху. Такий викладач завжди буде популярним серед них, оскільки випромінює впевненість, професійність, лідерство, знає, що таке успіх і крок за кроком веде до нього своїх учнів.

Охарактеризувавши постать викладача-майстра, перейдемо до визначення поняття педагогічної майстерності. Майстерність, як зазначає Н. Теличко (2014), є виявом найвищої форми активності викладача у професійній діяльності, у його позиції, творчій ініціативності, активності, що розкривається в доцільному використанні методів і засобів педагогічної взаємодії в кожній конкретній ситуації навчання та виховання (с. 7).

Отже, вона виявляється не в теоретичних знаннях науково-педагогічного працівника (які безумовно є на високому рівні), а в конкретній діяльності, у взаємодії зі слухачами (курсантами, студентами), реальних результатах роботи. Сутність педагогічної майстерності виражається, як зазначає І. Зязюн (1997), в особистості викладача, його позиції, здатності проявляти творчу ініціативу на основі власної системи цінностей (с. 29). Ю. Азаров (1969) наголошував на вивченні в межах майстерності інтуїції, натхнення, задоволення педагогічною працею, творчого переживання й осяяння, одержимості та горіння (с. 134). Викладач-майстер любить свою справу, закоханий у педагогічну професію, відчуває активну потребу в цій діяльності, проявляє глибокий інтерес до неї, черпає в ній натхнення. Він навчається в інших, але істину шукає свою.

Аналіз поглядів науковців дав змогу виокремити найбільш значущі підходи до визначення сутності педагогічної майстерності.

І. Харламов (1997) вважає її якісною характеристикою навчально-виховної діяльності викладача, доведеної до високого ступеня досконалості його навчальної й виховної умілості, що проявляється в особливій відшліфованості методів і прийомів застосування психолого-

педагогічної теорії на практиці, завдяки чому забезпечується висока ефективність освітнього процесу (с. 471).

За І. Зязюном (1997), педагогічна майстерність являє собою комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі (с. 30). О. Отич (2014) визначає її як адекватний, максимально повний прояв педагогом свого індивідуального потенціалу, творчої самореалізації у професійній діяльності, що забезпечує високий кінцевий результат у плані створення аналогічних умов для прояву індивідуальності учнів, їх самореалізації в навчальній діяльності (с. 20).

С. Швидка (1996) розглядає педагогічну майстерність як високий рівень сформованості спеціальних здібностей, умінь та особистісних якостей на основі стійкої педагогічної спрямованості й глибоких професійних знань, що забезпечує досконале творче розв'язання завдань навчання, виховання та розвитку учнів. С. Якушева (2008) характеризує її як професійне уміння оптимізувати всі види навчально-виховної діяльності, спрямованої на всебічний розвиток і вдосконалення особистості, формування її світогляду та здібностей (с. 6).

Проаналізувавши різноманітність понять педагогічної майстерності О. Отич (2014) зауважила, що вона розглядається вченими з позицій особистісного, процесуального та результативного підходів. В особистісному аспекті педагогічна майстерність розуміється як комплекс якостей особистості викладача, що зумовлюють ефективність його професійної діяльності, а в результативному – як максимально можливий за певних умов результат розв'язання професійно-педагогічних завдань (с. 20). Ми погоджуємося з думкою вченої й додаємо, що на вияв педагогічної майстерності будуть впливати знання та вміння науково-педагогічного працівника, здатність реалізувати творчий потенціал на практиці, педагогічна культура й етика, особистісні та професійно важливі якості, уміння передати досвід учням і колегам, уміння здійснити оптимальний добір методів, засобів, форм навчання та виховання, а головне – високі позитивні результати в педагогічній діяльності.

Розкриваючи сутність **педагогічної майстерності викладача вищої військової школи**, охарактеризуємо її з двох боків:

1) як досягнення *взірця педагогічної діяльності, що характеризується досвідом та досконалістю педагогічних дій, наявністю авторського «почерку»;*

2) як *сформованість професійних знань, умінь, якостей, педагогічної техніки й педагогічної культури на основі стійкої педагогічної*

спрямованості та постійного самовдосконалення, що забезпечує розв'язання викладачем військово-професійних завдань на рівні «майстра».

Наступним кроком у нашому дослідженні вбачаємо побудову структури педагогічної майстерності. Виходячи з позиції, що педагогічна майстерність становить вищий рівень професійного розвитку викладача та досягнення ним взірця педагогічної діяльності, зазначимо, що науково-педагогічному працівнику необхідно оволодіти її основами, тобто компонентами, що становлять її фундамент. Їх формування, розвиток і постійне вдосконалення дасть змогу викладачу досягнути педагогічної майстерності. У цьому контексті ми погоджуємося з думкою І. Кузнецова (2008), який зазначає, що основи педагогічної майстерності – це те головне, на чому вона будується й без чого неможлива. Вони мають закладатися ще під час підготовки викладача, без них не можна розраховувати на успіх у діяльності (с. 207). Про формування основ педагогічної майстерності говорить у своїх дослідженнях також Н. Теличко (2014). Отже, зазначаємо, що структуру педагогічної майстерності викладача вищої військової школи складають компоненти – основи, що становлять її фундамент.

Аналіз доробків вітчизняних і зарубіжних учених показує, що серед компонентів педагогічної майстерності виділяють такі: гуманістична спрямованість, професійна компетентність, педагогічні здібності, педагогічна техніка (Зязюн, 1997); педагогічна культура, професійна компетентність, педагогічні вміння та здібності, мовленнєва культура, педагогічна взаємодія, уміння управляти собою, педагогічне спілкування й етика, психолого-педагогічні знання (Якушева, 2008); професійна компетентність, особисті якості, педагогічна техніка, педагогічний такт, педагогічна творчість, гуманістична спрямованість, культура мовлення, педагогічні здібності (Кайдалова, Щокіна, 2009); професійні знання, педагогічна техніка, педагогічні здібності, педагогічна моральність, професійно значущі якості, зовнішня культура (Фіцула, 2014); аксіо-акмеологічна професійна мотивація, професійно значущі особистісно-педагогічні якості, професійна компетентність, креативна мислєдіяльність, педагогічний емпauerмент (Теличко, 2014); педагогічні вміння та здібності, педагогічні знання, соціально-психологічні характеристики особистості, міжособистісна компетентність (Петровська, 2015).

Детальний аналіз підходів науковців до поданих складових педагогічної майстерності, їх характеристики дав нам змогу побудувати **структуру педагогічної майстерності викладача вищої військової школи**, визначивши її основними компонентами такі:

– *професійні знання*: з основ соціально-гуманітарних наук, психології, педагогіки, військових наук, методики викладання, педагогічної риторики;

– *педагогічні вміння*: аналітичні, дидактичні, організаторські, прогностичні, проєктувальні, комунікативні, перцептивні, творчі, ораторські;

– *професійно важливі якості*: управлінські, особистісні, емоційно-вольові, морально-етичні;

– *педагогічна культура*: духовна культура, деонтологічна культура, риторична культура;

– *педагогічна техніка*: внутрішня (рефлексія, емоційний інтелект, педагогічна інтуїція, вольові якості), зовнішня (техніка мовлення, зовнішній вигляд, кінесика, просторово-часова дистанція).

Отже, систематична робота викладача над собою, підвищення кваліфікації, відкритість до інновацій, розвиток та постійне вдосконалення професійних знань, педагогічних умінь, професійно важливих якостей, педагогічної культури та педагогічної техніки забезпечить можливість досягнення високих результатів у педагогічній діяльності, дасть змогу науково-педагогічному працівнику сформувати індивідуальний стиль і допоможе розвинути авторський почерк. Таким чином, навчитися творити красу думки, слова та справи, досягнути високе мистецтво педагогічної дії й досягнути педагогічної майстерності.

На підставі узагальнення теоретичних підходів (Н. Бендерець, Н. Бодруг, І. Зязюн, О. Калінська, М. Короткіх, Л. Нечепоренко, О. Отич, М. Солдатенко, Н. Теличко, В. Теслюк та ін.) до сутності та змісту педагогічної майстерності викладача, власного емпіричного досвіду нами було виділено **особливості педагогічної майстерності викладача вищої військової школи** (ознаки, за якими визначаються дії викладача-майстра), а саме:

творчий характер виконання педагогічної діяльності, що характеризується оригінальністю, винахідливістю викладача, нестандартним підходом до побудови освітнього процесу та розв'язання педагогічних ситуацій і задач, здатністю відмовитися від формалізованого, шаблонного, полегшеного виконання завдань, відкритістю до нового, упровадженням інноваційних підходів; *індивідуальний стиль діяльності викладача* як внутрішня інтенція науково-педагогічного працівника, що знаходить вираження в його поглядах, вчинках, поведінці, відстоюванні власної життєвої та професійної позиції, а також мотивах, цілях, способах їх досягнення, засобах, методах, прийомах педагогічної діяльності, їх

органічному поєднанні, оцінках і самооцінках, аналізі процесу й результатів діяльності;

авторський почерк – унікальний погляд на педагогічну діяльність, роботу зі слухачами (курсантами, студентами), використання авторських методик, технологій, особливе поєднання відомих і нових методів, засобів навчання та виховання; **постійне професійне самовдосконалення** – свідомий, цілеспрямований процес підвищення рівня професійної компетентності й розвитку педагогічних умінь і професійно важливих якостей відповідно до соціальних вимог, умов професійної діяльності та власної програми розвитку;

творчий рівень готовності викладача до педагогічної діяльності, що характеризується авторським баченням змісту навчальних занять, програм освітніх дисциплін, окремих тем, упровадженням в освітній процес результатів власних наукових досліджень, індивідуальною методикою підготовки до занять та інших заходів тощо; **еталонний рівень її ефективності**, що характеризується значними здобутками викладача як у навчальній, виховній, так і в методичній та науковій діяльності; **трансформація отриманих знань у процес особистісного розвитку та професійного самовдосконалення слухачів (курсантів, студентів)**;

звички викладача, зокрема звички до постійного особистісного й професійного розвитку, здобуття нових знань, прагнення до самовдосконалення, пошуку нового, нестандартного, оригінального.

Висновки. Педагогічна майстерність викладача являє собою досягнення взірця педагогічної діяльності, що характеризується досвідом та досконалістю педагогічних дій, наявністю авторського «почерку». Як сформованість професійних знань, умінь, якостей, педагогічної техніки й педагогічної культури на основі стійкої педагогічної спрямованості та постійного самовдосконалення вона є шляхом до реалізації індивідуального потенціалу викладача вищої військової школи.

Викладач-майстер – людина високої культури, творча особистість, інноватор, професійно мобільний фахівець, неперевершений оратор, лідер педагогічної справи, який володіє особистою неповторністю та унікальністю, уміло поєднує традиційне з інноваційним, легко вирішує складні професійні завдання, завжди буде ефективною взаємодією з аудиторією. Його діяльність відрізняється творчим характером, індивідуальним стилем, авторським почерком, систематичними високими результатами навчальної, методичної, наукової роботи. Професійне самовдосконалення, розвиток, рух уперед – живе кредо викладача-майстра.

Перспективами подальших наукових розвідок є вивчення питання ораторської майстерності викладача вищої військової школи у структурі педагогічної майстерності.

Література

1. Азаров Ю. П. Педагогическое искусство и его проблемы. *Советская педагогика*. 1969. № 11.
2. Даль В. И. Толковый словарь русского языка. Современная версия. 2000.
3. Кайдалова Л. Г., Щокіна Н. Б., Вахрушева Т. Ю. Педагогічна майстерність викладача: навч. посіб. Харків : вид-во НФаУ, 2009. 140 с.
4. Кузнецов И. Настольная книга практикующего педагога. 2008. 291 с. URL: www.phantastike.com/pedagogics/handbook/zip/ (дата звернення: 12.02.2020).
5. Отич О. М. Основы педагогічної майстерності викладача професійної школи: підручник. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 208 с.
6. Педагогічна майстерність: підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамушенко, І. Ф. Кривонос та ін.; за ред. І. А. Зязюна. Київ : Вища школа, 1997. 349 с.
7. Психологічна енциклопедія / автор-упор. О. М. Степанов. Київ : Академвидав, 2006. 424 с.
8. Теличко Н. В. Теорія і методика формування основ педагогічної майстерності майбутнього учителя початкових класів: монографія. Київ : Кондор, 2014. 522 с.
9. Харламов И. Ф. Педагогика: учеб. пособ. 3-е изд., перераб. и доп. 1997. 512 с.
10. Якушева С. Д. Основы педагогического мастерства: учебник. Москва, 2008. 256 с.

References

1. Azarov, Yu. P. (1969). *Pedagogicheskoe iskusstvo i ego problemy. Sovetskaya pedagogika [Pedagogical art and its problems. Soviet pedagogy]*, 11 (rus).
2. Dal', V. I. (2000). *Tolkovyy slovar' russkogo yazyka. Sovremennaya versiya [Explanatory dictionary of the Russian language. Contemporary version]* (rus).
3. Kajdalova, L. H., Shhokina, N. B., & Vakhrusheva, T. Yu. (2009). *Pedagoghichna maysternist vykladacha [Pedagogical skill of a lecturer]: navch. posib*, 140. Kharkiv: NFAU Publishinh House (ukr).
4. Kuznetsov, I. (2008). *Nastol'naya kniga praktikuyushchego pedagoga [Table book of a practical pedagogue]*, 291. Retrieved from www.phantastike.com/pedagogics/handbook/zip/ (date of appeal: 12.02.2020) (rus).
5. Otych, O. M. (2014) *Osnovy pedagoghichnoii maysternosti vykladacha profesiynoi shkoly: pidruchnyk [Basics of the pedagogical skills of a lecturer of a professional school: textbook]*, 208. Kirovohrad: Imeks-LTD (ukr).
6. Zyaziun, I. A., Kramushhenko, L. V., Kryvonos, I. F. et al. (1997). *Pedagoghichna majsternistj: pidruchnyk [Pedagogical skills: textbook]*, 349. I. A. Zyaziun (Ed.). Kyiv: Vyshha shkola (ukr).
7. Stepanov, O. M. (2006). *Psyhkologhichna encyklopediya [Psychological encyclopedia]*, 424. Kyiv: Akademyvydav (ukr).

8. Telychko, N. V. (2014). *Teoriya i metodyka formuvannya osnov pedagogichnoii maysternosti maybutnioho uchytelya pochatkovykh klasiv: monohrafiya* [Theory and methods of forming of the basics of pedagogical skills of a prospective teacher of elementary school: monograph], 522. Kyiv: Kondor (ukr).
9. Kharlamov, I. F. (1997). *Pedagogika: uchebnoe posobie [Pedagogy: tutorial]*, 512. 3-d ed., rev.& suppl. (rus).
10. Yakusheva, S. D. (2008). *Osnovy pedagogicheskogo masterstva: uchebnik [Basics of pedagogical skills: textbook]*, 256. Moscow (rus).

ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ МАСТЕРСТВО – ПУТЬ К РЕАЛИЗАЦИИ ИНДИВИДУАЛЬНОГО ПОТЕНЦИАЛА ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ВЫСШЕЙ ВОЕННОЙ ШКОЛЫ

О. В. Красницкая

В статье проанализированы сущность педагогического мастерства преподавателя, его содержание и структура. Представлена фигура преподавателя-мастера, определены основные его характеристики. Педагогическое мастерство преподавателя высшей военной школы определено как достижение образа педагогической деятельности, что характеризуется опытом и совершенством педагогических действий, наличием авторского «почерка»; сформированность профессиональных знаний, умений, качеств, педагогической техники и педагогической культуры на основе устойчивой педагогической направленности и постоянного самосовершенствования, что обеспечивает решение преподавателем военно-профессиональных задач на уровне «мастера». Представлены подходы ученых к определению основных составляющих педагогического мастерства. Обоснованы компоненты, лежащие в основе педагогического мастерства преподавателя высшей военной школы (профессиональные знания, педагогические умения, профессионально важные качества, педагогическая культура, педагогическая техника), развитие и совершенствование которых обеспечит преподавателю возможность достижения высоких результатов в педагогической деятельности, позволит сформировать индивидуальный стиль и поможет развить авторский почерк. Выявлены особенности педагогического мастерства преподавателя высшей военной школы (признаки, по которым определяются действия преподавателя-мастера), в частности творческий характер выполнения педагогической деятельности, индивидуальный стиль деятельности, авторский почерк, постоянное профессиональное самосовершенствование, творческий уровень готовности преподавателя к педагогической деятельности, эталонный уровень ее эффективности, трансформация полученных знаний в процесс личностного развития и профессионального самосовершенствования слушателей (курсантов, студентов), привычки преподавателя.

Ключевые слова: педагогическое мастерство, преподаватель высшей военной школы, преподаватель-мастер, профессиональные знания, педагогические

умения, профессионально важные качества, педагогическая культура, педагогическая техника, индивидуальный стиль, авторский почерк.

PEDAGOGICAL SKILL IS A ROAD TO REALIZATION OF INDIVIDUAL POTENTIAL OF A LECTURER OF A HIGHER MILITARY SCHOOL

O. V. Krasnytska

In the article, the essence of the pedagogical skill, its content and structure are analyzed. The pedagogical skill of a lecturer of a higher military school is defined as achievement of the sample of professional-pedagogical activity, which is characterized by experience and perfection of pedagogical actions, presence of “author’s handwriting”; professional knowledge, skills, virtues, pedagogical techniques and pedagogical culture based on the firm pedagogical direction and permanent self-development, which allow a lecturer to solve military-professional tasks on the level of “master”. The approaches of scholars to definition of the elements of pedagogical skill are represented. The author justifies the basic elements of pedagogical skill of a lecturer of a higher military school (professional knowledge, pedagogical skills, professionally important virtues, pedagogical culture, pedagogical techniques), the development and improvement of which will allow a lecturer to achieve high results in pedagogical activity, to form individual style and to contribute to author’s handwriting development. A person of a lecturer-master is represented, his main features are defined. The author has defined the following features of pedagogical skills of a lecturer of higher military school (features, formative for actions of a lecturer-master): particularly creative character of professional-pedagogical activity, individual style of activity, author’s handwriting, permanent professional self-improvement, creative level of readiness for pedagogical activity, referential level of its efficacy, transformation of the obtained knowledge into the process of personal development and professional self-development of learners (cadets, students), and habits of a lecturer.

Key words: *Pedagogical skills, lecturer of a higher military school, lecturer-master, professional knowledge, professionally important virtues, pedagogical culture, pedagogical technique, individual style, author’s handwriting.*

Красницька Ольга Володимирівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри суспільних наук Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського (м. Київ, Україна). E-mail: Olya271272@ukr.net.

Красницкая Ольга Владимировна – кандидат педагогических наук, старший преподаватель кафедры общественных наук Национального университета обороны Украины имени Ивана Черняховского (г. Киев, Украина). E-mail: Olya271272@ukr.net.

Krasnytska Olha Volodymyrivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer of the Department of Social Sciences Ivan Cherniakhivsky National Defense University of Ukraine (Kyiv, Ukraine). E-mail: Olya271272@ukr.net.